

НАШ ДИЗАЈН - СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВА

Др Мирослав Фрухт

Конгрес Савеза ликовних педагога Југославије, Београд, 2000.

Уводне напомене

Са доста разлога и полазећи од рационалне процене садашњег стања у коме се налази наша земља често се питамо, којим правцем и на који начин ће се кретати развој наше привреде када се укину економске санкције.

Имајући то у виду, мишљење је многих стручњака, научних радника и свих оних који добронамерно мисле и желе што успешнији излазак из данашњег положаја наше привреде, да треба у међувремену док се санкције не укину, објективно преиспитати поједина отворена питања и проблеме, поставити реалну дијагнозу стања и одредити бар основне правце деловања, од којих се поједини већ сада могу реализовати или припремити предуслови за њихову реализацију.

Колико је стање наше привреде озбиљно говори једна научно верификована прогноза, да ако би се до јесени укинуле економске санкције, тек кроз 18 година (негде 2013 године) достигли би друштвени производ из 1990. године, а дотле ће развијени свет бити вишеструко испред нас.

Оваква прогноза убедљиво потврђује потребу да се у међувремену поједина актуелна питања и проблеми озбиљно размотре.

Међу ова питања без сумње треба убројати и стање у коме се налази наш дизајн, боље рећи, стање саме професије и однос друштва према њој, од чега великим делом зависи, положај и будућност дизајна у нашој привреди и друштву у целини.

На основу неколико истраживања, коју су спроведена претежно на иницијативу привредних комора, у периоду пре дезинтеграције СФРЈ, а стање се није у међувремену променило на боље, може се са доста аргумената закључити, да је пракса дизајна врло скромно заступљена у индустријским предузећима у Србији, упркос често израженим мишљењима о корисности дизајна.

Оваква позитивно изражена мишљења и изјаве о значају дизајна нису у потребној мери и на прави начин нашли своју потврду у конкретном третману дизајна и самих дизајнера у производњи.

Општа вербална подршка дизајну није довољна да би ова стваралачка делатност, која носи у себи како економске тако и културне и пре свега хумане импликације нашла своје право место у производњи и пословној политици предузећа.

Досадашња искуства убедљиво говоре да је један од кључних разлога за скромно присуство дизајна у нашој привреди, недовољно познавање саме суштине и значаја праксе и метода индустријског дизајна. То је и разлог за честе неспоразуме и одсуство систематског развоја и примене дизајна у оквиру истраживачко развојног рада и укупног процеса развоја нових производа.

Због непознавања суштине и значаја дизајна и отпора који су често организационе или персоналне природе, па све до отпора који пружају бирократске структуре у појединим производним срединама према нечем новом и према променама уопште, и тамо где постоје све објективне претпоставке за савремену производњу, није конституисана политика дизајна у оквиру укупне развојне и пословне политике.

Овакво стање представља својеврстан анахронизам, ако пођемо од чињенице да се ни у једној земљи која познаје значај дизајна афирмација ове делатности не препушта спонтаном кретању и иницијативи појединаца ентузијаста, као што је то случај код нас.

Земље које иду у корак са временом, а таква је данас већина, на организован и дугорочан начин друштвено усмеравају и подстичу праксу дизајна да би се на нивоу читаве националне привреде дефинисала и спроводила савремена политика дизајна.

Скоро да нема земље, са изузетком оних које су на врло ниском степену економског и културног развоја, у којој нису званични фактори, ресори владе и асоцијације привреде, својом подршком и средствима помогли да се, на пример, створе услови за школовање компетентних дизајнера, оснују специјализоване институције за научно истраживачки рад на пољу дизајна и на тај начин створе бољи услови за афирмацију професије и економски просперитет земље.

Када је реч о аналитичком и критичком преиспитивању стања у коме се налази дизајн као стваралачка дисциплина у нашој средини, што објективно може да допринесе да се поједини недостатци отклоне у међувремену док се не укину економске санкције према нашој земљи, било би потребно, а изнад свега корисно, да се обухвате у овим анализама следећа подручја:

- а) школовање дизајнера
- б) професионалан рад дизајнера у индустрији
- ц) рад професионалних организација које окупљају дизајнере
- д) друштвена подршка дизајну

а) Школовање дизајнера

Пре више од 45 година у Београду је основана Академија примењених уметности као прва и дуго времена једина високо школска образовна установа у претходној Југославији.

Од ове установе, онако како је названа и какав је наставни план и програм имала није ни могло да се очекује да ће бити у стању да квалификује компетентне индустријске дизајнере према стандардима који су усвојени у земљама у којима је ова професија афирмирана.

Међутим, велики лични ангажман једног броја наставника и професора, упркос малог разумевања привреде и званичних фактора, допринео је да ова установа покаже резултате који су вредни пажње и уважавања. Многи дизајнери који су завршили ову високу школу покали су кроз своја дела које вредности треба да садржи индустријски производ који носи епитет доброг дизајна.

Од пре неколико година ова установа променила је свој званичан назив у Факултет примењених уметности и дизајна. Из оваквог назива могло би да се закључи да је дошло до свесног опредељења да се поред изучавања примењених уметности уведе на равноправан начин и кроз наставни план и програм образовање индустријских дизајнера, које ће покривати све садржаје према светским стандардима који се у оваквим образовним установама примењују.

Колико се у томе постигло није прилика да се процењује, али је чињеница на основу спроведених истраживања која су организована у Србији, да индустријска предузећа очекују више у погледу стручног доприноса који би требали да им пруже дизајнери који се квалификују на овом факултету.

На основу ових очекивања не треба генерализовати допринос Факултета примењених уметности и дизајна развоју дизајна у нашој средини, али је чињеница да у том погледу треба неке промене извршити.

Да није овако сложена наша укупна ситуација, посебно економска, и да се уз велике напоре обезбеђују минимална средства за извођење редовне наставе на овом факултету, било би потребно да се спроведу радикалне реформе у читавој организацији и омогуће далеко бољи материјални, просторни и кадровски потенцијали, који би били усаглашени стандардима сличних факултета у развијеним земљама света.

Очигледно је, да за такве реформе треба сачекати боље време. Међутим, док се не створе бољи услови, потребно је да се у оквиру неколико одсека (на пример, дизајн ентеријера и намештаја, индустријски дизајн, дизајн амбалаже) темељно преиспитају наставни планови и програми, уведу поједини нови предмети, како би знање и укупна компетенција дипломираних индустријских дизајнера била оптимално усаглашена потребама привреде с'обзиром на услове у којима се наша привреда налази.

Када је реч о образовању стручњака за рад на пословима дизајна и развоја нових производа, потребно је да се темељно и врло стручно преиспитају наставни планови и

програми средњих школа за дизајн. Поједине од ових три школа у Србији, нарочито Школа за дизајн у Београду, остварила је квалитетне резултате за протеклих 30 година постојања и рада. Профил ових кадрова недостаје нашој привреди, нарочито ако се има у виду реална ситуација да многи дипломирани техничари дизајна после дуже праксе у индустрији често постају самостални пројектанти и остварују добре резултате.

У Србији је објективна потреба за дизајнерима велика и више од 800 предузећа у друштвеном сектору нема у својим редовима стручњаке за дизајн иако је за њих према програму производње дизајн доминантан фактор за успешан пласман како на домаћем тако још и више на иностраном тржишту.

б) Професионалан рад дизајнера у индустрији

Рад наших дизајнера у непосредној производњи увек се прилагођавао реалним потребама и захтевима окружења у коме раде.

Истини за вољу, о чему говоре не само индивидуална искуства наших дизајнера већ и резултати спроведених истраживања, до сада је релативно мали број предузећа која имају објективну потребу за ангијовање дизајнера показао разумевање за то.

Није прилика да се анализирају поједини разлози за такав однос наших предузећа према дизајнерима. Међутим, чињеница је да због неправилног односа према месту и улози дизајнера у пређузећу чланови професионалног удружења које окупља дизајнере нерадо прихватају рад у непосредној производњи или се кратко време задржавају на таквим пословима, већ чешће прихватају облике спољне сарадње и то на појединачним задацима.

Истовремено, резултати оних предузећа која су са разумевањем прихватила дизајнере и сам дизајн као саставни део своје производне и пословне политике убедљиво потврђују да је такав став утицао на афирмацију предузећа и боље пословне резултате.

За будући успешан рад наших дизајнера у непосредној производњи потребно је да се детаљно размотре сви релевантни услови у којима раде дизајнери у производњи, какав је њихов статус и колике имају компетенције, како су награђени и сл.

У овим анализама и приликом доношења одговарајућих закључака обавезно треба да суделују, поред представника образовних установа и стручног удружења, заинтересоване привредне групације, привредне коморе, синдикат и одговарајући органи Владе.

ц) Рад професионалних организација које окупљају дизајнере

У Републици Србији постоји више од 40 година Удружење ликовних уметника примењених уметности и дизајнера које окупља у својим редовима близу 1500 стваралаца различитих области примењених уметности. Међу њима налази се и један мањи број дизајнера, који се професионално баве индустријским дизајном, од којих већина те задатке

обавља самостално на принципу сарадње са појединим предузећима док један мањи број ради у непосредној производњи.

Рад овог Удружења од његовог оснивања пратила је својеврсна особеност. Дуализам између примењених уметности и дизајна (графичког и индустријског) присутан на плану образовања налази се и у овом Удружењу. За то постоје како објективни историјски разлози тако и сам развој ових области стваралаштва у нашој средини утицали су да две области стваралаштва (примењена уметност и дизајн) које се међусобно разликују по многим карактеристикама, у заједничком удружењу нису могле да се правилно развијају и делују.

Међутим, стање је такво какво јесте и без обзира на све недостатке које такав дуализам садржи, потребно је да се професионалан рад Удружења подигне на виши ниво. Удружење треба да стекне већи ауторитет и прерасте из сталешко-цеховске организација у професионалну. То значи да се бави популарисањем и афирмацијом стваралаштва својих чланова, а изнад свега да креира, води и развија политику струке, која је, када је реч о дизајну, саставни део укупне економске и културне политике земље.

Партнерство између Удружења и званичних фактора Владе, привредних комора, и других асоцијација привреде и синдиката, када је реч о дизајну, мора да буде далеко веће и непосредније него што је данас. Само на тај начин може се постићи друштвени утицај и углед, какав пример имамо у појединим земљама, као што су Велика Британија, Немачка, Холандија и др.

За сада је Удружење остварило "релативно" мали утицај на ове структуре у органима власти, привреде и синдиката. То се свакако може сматрати као један од разлога што индустријски дизајн није довољно прихваћен и афирмиран у нашој средини.

Према томе, у оквиру укупног разматрања и преиспитивања стања и дефинисања његове перспективе, потребно је да се објективно и смирено анализирају ова питања и професионалан рад Удружења озвежи новим млађим снагама свог чланства које ће бити довољно компетентне и спремне да се ангажују на овим задацима.

Професионално удружење са јасно дефинисаном политиком може да буде утицајан фактор у постизању већег доприноса струке даљем развоју како наше привреде тако и културе.

д) Друштвена подршка дизајну

Приликом преиспитивања и објективне анализе стања у наведеним подручјима која тангирају дизајн као стваралачку и професионалну активност и постепеном решавању појединих питања, још док трају економске санкције, не сме се изгубити из вида, да је за то неопходна шира друштвена подршка.

Даља успешна афирмација дизајна и подстицање да га шире и на правилан начин прихвати привреда не може се заснивати само на популаризацији кроз изложбе и мање скупове или ангажовањем појединаца - ентузијаста и вербалним подршкама које никога не

обавезују, већ у то треба да се укључе многи друштвени фактори. На првом месту реч је о званичним органима Владе и ресорима за привреду, науку, образовање и културу. Ништа мањи значај и утицај у овим озбиљним пословима немају асоцијације привреде привредне коморе и њихови органи и синдикат.

Да је оваква констатација оправдана потврђују бројни примери у свету, без обзира на друштвени систем који постоји у појединим земљама.

Тешко је наћи оправдање за чињеницу да је у нашој средини тако малу друштвену подршку добио дизајн као стваралаштво, иако су се до данас чуле бројне изјаве компетентних лица да је дизајн за нас врло значајна, како културна тако и привредна активност.

* * *